

РЕЦЕНЗИЯ

от **Ирена Цонева Илиева**, доктор по право

проф. д-р в Института за държавата и правото към БАН и

проф. д-р в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на **Гергана Костадинова Гозанска**, докторант в Правно-историческия факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград по Международно право и международни отношения на тема:

МЕЖДУНАРОДНОПРАВЕН СТАТУС НА ДЕТЕТО. СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ПРАВНИЯ СТАТУС НА ДЕТЕТО“

I. Кратки биографични данни за докторантката

Гергана Костадинова Гозанска е магистър по право, дипломирана в Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“ през 1998 г. През 2003 г. е зачислена като докторант в катедра “Международно право и международни отношения” в същия факултет. През 2007 г. е отчислена с право на защита. През 1999 – 2000 г. е специализант в Асоциацията за европейска интеграция и права на човека, гр. Пловдив, а от юли – ноември 2005 г. е помощник адвокат /Paralegal/ в Департамента за деца и семейства–гр. Нейпълс, щата Флорида, САЩ. Била е юрисконсулт на “Евроком България” ЕООД и „Международен панаир Пловдив” АД. От 2009 г. до сега е арбитър към Арбитражен съд при Стопанска Асоциация, Пловдив. От април 2008 г. до март 2014 г. е хоноруван преподавател по Международно публично право към катедра „Международно и сравнително право” на Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”. През м. март 2014 г. бе назначена за асистент в катедра „Международно и сравнително право“ на ЮФ на ПУ „П. Хилендарски“.

Има три публикации в материята на международноправната закрила на правата на детето.

II. Общо описание на представения дисертационен труд

Докторантката е представил дисертационен труд в обем от 269 страници, включително списък на използваните съкращения, увод, заключение и подробен списък на използваната литература. С оглед проблематиката на изследването в структурно отношение дисертационният труд е разпределен в три глави. Съдържанието е добре балансирано и отговаря на изследователските задачи, поставени във всяка глава. Изложението следва класическата за правните проучвания логика от общата теоретична част към специфичните пролеми и регионалните въпроси, съчетани с анализ на институционалните механизми за закрила на правата на детето и юриспруденцията.

В увода докторантката обосновава актуалността на изследването, предмета, цели и задачите, както и използваните методи на изследване в дисертационния труд.

Глава Първа е посветена на теоретични въпроси, без които изследването не би могло да бъде извършено: същността на международноправния статус на детето. Ключови за изясняване на този статус са определенията за „статус” и за „дете”. Дефиницията за „дете“ е проследена в международноправните актове, предшестващи Конвенцията за правата на детето. Гергана Гозанска стига до обоснования извод, че в тях липсва определение за „дете“, като тази празнина се запълва от коментарите и тълкуванието на Комитета по правата на човека относно възрастта, на която детето се приема за пълнолетно.

Подробно е анализирана е първата конвенционна дефиниция на „дете”, като субект на международното право, съдържаща се в чл. 1 на Конвенцията за правата на детето.

Историческият преглед и класификация на международноправните актове, регламентиращи правния статус на детето и неговата защита в § I.2. допринасят за цялостното изясняване на същността на проблема. Докторантката е направила и обоснована класификация на периодите:

- от Древността до приемането на Декларацията за правата на детето през 1924 г.;

- от Декларацията за правата на детето /1924 г./ до приемането на втората Декларация за правата на детето през 1959 г.;
- от 1959 г. до приемането на Конвенцията за правата на детето през 1989 г.

Тази периодизация дава възможност на Гергана Гозанска да представи за първи път в специализираната ни литература възникването и еволюцията на концепциите и международноправната уредба на правата на детето. Освен релевантните универсални международни договори, принос на дисертационния труд представлява детайлното представяне на регионалните източници: конвенциите, сключени под егидата на Съвета на Европа, на Африканския съюз и на Организацията на американските държави.

Параграф 3 на Глава първа представлява цялостен анализ на каталога от права на детето, уредени в Конвенцията за правата на детето. Те не са анализирани самоцелно, а във връзка с права, регламентирани в други международни договори, както и във вътрешното право на държавите. Докторантката справедливо подчертава допълнителната защита в чл. 41 от Конвенцията за правата на детето, който дава възможност да се прилагат по-благоприятни разпоредби, съдържащи се в националното законодателство или в международното право. Разгледани са и трите допълнителни протокола към Конвенцията: относно участието на деца във въоръжени конфликти /Факултативен протокол № 1/; относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография /Факултативен протокол № 2/ и относно процедурата за разглеждане на жалби /Факултативен протокол № 3.

Глава втора е фокусирана върху специфични проблеми, свързани с правния статус на детето. Тя е структурирана в четири параграфа. Разгледани са последователно: правния статус на нероденото; крайния момент на детството; правния статус на детето при нарушение на наказателния закон и по време на въоръжени конфликти.

В § II.1. е разгледан правният статус на нероденото. На основата на анализа на практиката на Европейския съд по правата на човека и Интер-американската комисия по правата на човека докторантката се опитва да отговори на въпроса доколко провъзгласеното „право на живот на всеки“ защитава нероденото дете. В аргументацията са посочени разпоредбите, забраняващи изпълнение на смъртно наказание по отношение на бременни

жени, както и разпоредбите, които гарантират живота и здравето на жените по време на бременност. Разгледана е предвидената защита на бъдещите майки в законодателството на България и е посочена необходимостта от определянето на началния момент на детството в международното право.

Параграф 2 от същата глава е посветен на крайния момент на детството. Съществуващите различни възрастови граници, определящи края на детството в националното и в международното право дава основание на докторантката да обоснове необходимостта от единни стандарти в международното право относно крайния момент на детството.

Гергана Гозанска обособява пет групи различни възрастови граници в универсалните и регионалните международни договори.

В параграф трети са анализирани спорните моменти при защитата на правния статус на децата-правонарушители: възрастта за наказателна отговорност на децата в различните държавите /варира от 7 до 18 г./; приложимите процедури /проучени са опита на Обединеното кралство, Италия, Франция, Белгия и Шотландия/. Особено внимание е отделено на правното положение на детето, извършило нарушение на наказателния закон в България. Анализирани са релевантните разпоредби от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и Наказателния кодекс.

Параграф четвърти е посветен на правния статус на детето по време на въоръжени конфликти. Подробно са анализирани релевантните източници на международното хуманитарно право: Женевска конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война /Женевска конвенция № 4/, Допълнителен протокол към Женевските конвенции от 12 август 1949 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти /Допълнителен протокол № 1/ и Допълнителен протокол към Женевските конвенции от 12 август 1949 г. относно защитата на жертвите на немеждународни въоръжени конфликти /Допълнителен протокол № 2/. Изложението засяга два аспекта на статуса на детето: закрилата от международното хуманитарно право и забраната за набиране на деца и участието им във въоръжените сили. Докторантката е обособила 7 възрастови граници при предоставяната закрила на деца. Считам този параграф за особено приносен, защото до този момент проблемът не е изследван цялостно в българската специализирана литература. Важен извод на Гергана Гозанска е, че защитата на децата от ужасите на войната не следва да бъде поставена в зависимост от вида на конфликта и от това

дали детето участва пряко или непряко във военните действия, а следва да бъде предоставена на всяко нуждаещо се дете. Представена е и регламентацията за набирането във въоръжените сили на Република България.

Глава Трета на дисертацията е посветена на институционалната система за защита на правата на детето на всички нива: универсалните, регионалните и националните инструменти.

Разгледани са главните и спомагателните органи на Общото събрание на ООН с отношение към защитата на детските права, както и на участието на България във всеки един от тези органи. Специално внимание е отделено на конвенционните органи: Комитетът по правата на човека, Комитетът по икономическите, социалните и културните права и Комитетът по правата на детето, както и на релевантните специализирани организации. Особен принос на дисертационния труд представлява представянето на Африканската система за защита на правата на детето и на закрилата, предоставена от Интер-американската комисия за правата на човека и Интер-американския съд по правата на човека.

Справедливо място е отделено на най-развитата система за защита на правата на човека, съответно на детето, под егидата на Съвета на Европа.

В параграф 3 са представени органите за защита на правата на детето в Република България, техните функции и основни задачи, съгласно разпоредбите на Закона за закрила на детето и Закона за социалните помощи. Анализирани са препоръките на Комитета по правата на детето за подобряването на дейността на релевантните органи в България.

В заключението докторантката е направила съществени изводи, заключение и препоръки. Подробно са представени противоречията, празнините и несъвършенствата на международноправната уредба, както и на националноправните разрешения. Формулирани са конкретни предложения за усъвършенстване на тази правна уредба *de lege ferenda*.

III. Обща оценка на научните достойнства и приноси на дисертационния труд

Безспорно достойнство на дисертационния труд е изборът на темата, която не е цялостно проучвана в България, а същевременно представлява голям теоретичен и практически интерес. Освен този доктринален аспект,

дисертационният труд има и важно значение с оглед усъвършенстването на законодателството на България в тази материя.

Дисертацията е първото цялостно изследване на международноправния статус на детето в българската специализирана литература.

Съществен теоретичен принос представлява изясняването на правния статус на детето като институт на съвременното международно право.

Периодизацията на етапите на изграждане на защитата на правата на детето е теоретичен принос на дисертационния труд.

Анализиран е каталогът от права на детето както в Конвенцията за правата на детето, така и в универсалните и регионалните международни договори за правата на човека и правата на детето.

Класификацията на източниците в областта на закрилата на правата на детето е съществен принос на дисертационния труд.

Важен конкретен принос представлява изводът, че за изясняване на правния статус на нероденото е наложително да бъде определен началният момент на детството в международното право.

В материята на правния статус на детето-правонарушител е направен изводът, че в международното право следва да бъде фиксирана максимално висока възрастова граница, под която детето да не носи наказателна отговорност и тази възраст да бъде възприета от държавите в националното им законодателство.

Както вече посочих, приносен е целият параграф, посветен на правния статус на детето по време на въоръжени конфликти.

Ценен принос е изследването на регионалните системи за закрила на правата на детето, сред които Африканската и Американската. Те не са били предмет на изследване досега в българската международноправна литература.

За първи път в българската литература са анализира защитния механизъм, уреден в Третия допълнителен протокол към Конвенцията за правата на детето.

Всички изводи и предложения са аргументирани с наличната съдебна практика, включително регионална, както и с решенията на конвенционни органи.

Важни конкретни предложения в областта на международноправните ангажименти на България са следните:

- Република България да ратифицира Факултативния протокол от 2008 г. към Международния пакт за икономическите, социалните и културните права.
- Да се ратифицира Факултативен протокол № 3 към Конвенцията за правата на детето.
- България да стане страна по Европейската конвенция за упражняване на правата на детето.

IV. Конкретни научни достойнство и приноси

Гергана Гозанска е формулирала многобройни и конкретни предложения *de lege ferenda* за усъвършенстване на българското законодателство. Сред тях се открояват следните:

- да се предвиди защита на бременните жени при прекратяване на трудовите им договори, сключени на основание – срок за изпитване /чл.71/ и за определен срок на изпълнение на възложената работа /чл. 325, ал.1, т. 3/;
- да се уеднакви възрастта относно малолетните лица в Закон за лицата и семейството, Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и Наказателния кодекс, като за целта възрастта от 14 години следва да бъде посочена в чл.12 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.
- препоръката да бъде назначен заместник-омбудсман по правата на детето.
- да се създаде специализирано съдебно звено, занимаващо се с младежко правосъдие.

V. Критични бележки

Въпреки добре разработения дисертационен труд и ясно поставената научно-изследователска задача, следва да се отразят някои критични бележки. Те са свързани със стила на авторката, който на места е доста еднообразен. Изразът е понякога тежък, а изложението съдържа тавтологии. Би могло да се помисли и за по-добро структуриране на параграфите в Глава Трета. Посочените критични бележки не са от съществено значение и не се отразяват на качеството на дисертационното изследване и отличното впечатление от него.

VI. Заключение

Гореизложените общи и конкретни преценки за научните достойнства и приноси на рецензираната дисертация, и направените отделни критични бележки позволяват да се направи оценка на разработения дисертационен труд и научната подготовка и качества на докторантката. Гергана Гозанска доказва последователно изграждан научен интерес в материята на закрилата на правата на детето, несъмнено притежава отлична академична подготовка и формирани способности и умения за научноизследователска дейност.

Разработеният от Гергана Костадинова Гозанска дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и на Вътрешните правила на Югозападния университет „Неофит Рилски”, поради което **давам положителна оценка и предлагам на научното жури да присъди на Гергана Костадинова Гозанска образователната и научна степен „доктор” по Международно право и международни отношения.**

София, 23.10.2014 г.

Рецензент:

/ проф. д-р Ирена Илиева/